

کارتن خواب‌ها

هم چنان در سرما جان می دهند

فاطمه هجرت
کارشناس ارشد جامعه
شناسی و امور تربیتی

جالب توجه است که در این کشور پهناور و ثروتمند که همه از خوان نعمتش بهره‌مند هستند هیچ سازمان و تشکیلاتی خود را در قبال وضعیت و سرنوشت آنها مسوول ندانسته و تمامی آنها از زیر بار این قضیه شانه خالی می‌کنند به گونه‌ای که اگر بعضی از این سازمان‌ها و ارگان‌ها توان داشتند تمامی آنها را به دریا ریخته و طعمه کوسه‌ماهی‌ها

بین رفت فقط شامل معتادها بوده و این گروه را در بر می‌گرفت. اما بی‌خانمان‌ها و کارت‌ن خواب‌های امروزی، وضعیتی متفاوت با آنها دارند و نیازمند مراقبت و رسیدگی سریع و فوری هستند. اما سؤال این است که کدام سازمان، ارگان و یا نهادی مسوول رسیدگی به این گروه و احیاناً حل مشکلات آنهاست؟

یکی از پدیده‌هایی که در سال‌های اخیر در شهرهای بزرگ خصوصاً تهران شاهد آن بودیم کارت‌ن خواب‌ها و به قولی "هپلی‌ها" بودند. این افراد را نمی‌توان وابسته به یک صنف و گروه و دسته خاصی دانست زیرا شامل طیف وسیعی از افرادی می‌شود که در میان آنها هم می‌توان افراد معتاد را یافت و هم بی‌خانمان‌هایی که سرپناهی ندارند و ناگزیر هستند شب را در پارک‌ها و پیاده‌رو سر کنند.

از دیگر افرادی که در میان "هپلی‌ها" و بی‌خانمان‌ها دیده می‌شوند مجنون‌ها هستند که از خود بی‌خود شده و شرایط ناگوار خود را درک نمی‌کنند. ولی آنها هر چه و یا هر کسی باشند انسان‌هایی هستند که در این کشور زندگی می‌کنند و نیاز به مراقبت و رسیدگی دارند به همین دلیل

**هیچ سازمان و ارگانی
مسوولیت ساماندهی و
نگه‌داری از کارت‌ن خواب‌ها
و بی‌خانمان‌ها را بر عهده
نمی‌گیرد**

نمی‌توان ادعا کرد که چون آنها معتاد هستند و یا مجنون و بی‌خانمان، باید در کارت‌ن‌ها شب را به صبح رسانده و از سرما جان بدهند.

در سال‌های قبل از انقلاب در میدان گمرک آن زمان که ۳۰ متری هم نامیده می‌شد خیابانی وجود داشت که محل تردد و زندگی معتادها و یا به قولی "عملی‌ها" بود. این خیابان که به "خیابان خاکی" معروف بود و در بی‌تخریب محله بدنام تهران از

می‌کردند. زیرا این گروه جز در دسر و مشکل هیچ نفعی و سودی برای کسی و یا سازمانی ندارد و قادر به سودرسانی به آنها نیست. در حالی که اگر آنها افرادی شیک‌پوش و یا ثروتمند و خوشنام بوده و وابستگی به افراد و جناح‌های درون حاکمیت داشتند به چنین حال و روزی دچار نشده و افراد و سازمان‌های بسیاری خود را به آنها چسبانده و به همزیستی با این گروه و یا هم‌نشینی با آنها افتخار می‌کردند.

بی‌توجهی به بی‌خانمانها و کارتن‌خواب‌ها را در شرایطی شاهد هستیم که به یمن همراهی دولت اصلاحات و مجلس هفتم، وزارت رفاه نیز در کشور تشکیل شده و این وزارتخانه وظیفه دارد رفاه را در جامعه حاکم کرده و فقر و نداری را ریشه‌کن کند. اما در چند ماهی که از شکل‌گیری این وزارتخانه می‌گذرد هیچ خبر و اثری از فعالیت‌ها و اقدامات آن در جهت ایجاد رفاه و فقرزدایی مشاهده نکرده‌ایم به طوری که گفته می‌شود وزارت رفاه نیز به سرنویشت فروشگاه‌های رفاه دچار شده و قادر به دست زدن به

هیچ اقدام مفید و مثبتی نیست و در نهایت نیز به شعار دادن روی خواهد آورد.

در کنار وزارت رفاه باید به سازمان بهزیستی، کمیته امداد، دهها صندوق قرض‌الحسنه و بنیاد نیکوکاری، نیروی انتظامی، شهرداری تهران و بنیاد مستضعفان و امثالهم اشاره کرد که فقط بودجه‌های کلانی از دولت دریافت کرده و یا درآمدهای میلیاردی داشته و فقط شعارهای دهن پر کن در رابطه با فقر زدایی، مبارزه با بی‌قانونی و فساد و غیره می‌دهند در حالی که کارنامه آنها تهی از کمک‌رسانی به فقرا و مبارزه با فقر است.

این وضعیت در حالی به وجود آمده و روزبه‌روز حادثتر می‌شود که سالی چندین بار شادی‌هایمان را با دیگران تقسیم کرده و به توصیه کمیته امداد هفته

نگاه منفی برخی مسوولین به این افراد، مانع کمک‌رسانی به آنها شده است

نیکوکاری برگزار می‌کنیم. اما نیکوکاری و تقسیم شادی‌ها متأسفانه از سوی مردمی صورت می‌گیرد که خودشان صدها مشکل و معضل دارند. اما دولتی‌ها خصوصاً نهادهای و سازمان‌هایی که باید در خدمت محرومان و مستضعفان باشند در این مراسم حضور ندارند. به طور مثال این سؤال را باید از مسوولین بنیاد مستضعفان پرسید که چه نقشی در فقرزدایی در کشور داشته و درآمدهای میلیاردی آنها کجا می‌رود و به چه هزینه‌ای می‌رسد؟

چندی پیش خبرگزاری فارس اعلام کرد که درآمد ناشی از فعالیت‌های اقتصادی بنیاد مستضعفان با ۴ تریلیارد ریال افزایش در سال جاری از ۱۳ تریلیارد و ۹۶۴ میلیارد و ۵۷ میلیون ریال به ۱۷ تریلیارد و ۹۶۷ میلیارد و ۵۳۱ میلیون ریال می‌رسد.

چنین درآمدهای تریلیاردی را در دیگر بنیادها و نهادهایی که داعیه حمایت از محرومان و مستضعفان دارند نیز شاهدیم ولی روزبه‌روز بر تعداد فقرا افزوده می‌شود و جامعه به سوی دو قطبی شدن کامل "ثروتمند- فقیر" پیش می‌رود.

مساله کارتن‌خوابی و یا در حقیقت پدیده

بی‌خانمانی مساله‌ای نیست که امسال شکل گرفته و به وجود آمده باشد بلکه این مساله بیش از ۲ دهه قدمت داشته و هر ساله نیز تعدادی از آنها در فصل سرما و یخبندان جان خود را از دست می‌دهند ولی از آن جا که قرار نیست با مقوله فقر و نداری به صورت ریشه‌ای برخورد شده و راه حلی منطقی و اصولی ارائه شود، در این سال‌ها سکوت اختیار کرده و یا به صورت کم رنگ به آن پرداخته شده است. امسال نیز مرگ تعدادی از آنها سبب گردید به یکباره افکار عمومی متوجه کارتن‌خواب‌ها و بی‌خانمان‌ها شود. ولی سؤال این است که آیا راه حلی برای این معضل ارائه شده و یا هم چون دفعات قبل و دیگر مسایل، این بار نیز شعاری با آن برخورد شده و همه دست‌به‌دست هم داده‌اند تا فصل سرما سپری شده و صورت مساله پاک شود.

چند هفته قبل یک روزنامه به نقل از خبرگزاری "ایسنا" نوشت: ۵ کارتن‌خواب دیگر در تهران بر اثر سرمازدگی در خیابان‌ها جان باختند. به گزارش این خبرگزاری طی ۱۷ روز تعداد بی‌خانمان‌هایی که جان خود را در اثر سرما از دست داده‌اند در تهران به ۲۳ مورد رسیده است. در شرایطی که این افراد دسته‌دسته در خیابان‌ها از سرما جان می‌دانند "عابد فتاحی" نماینده ارومیه در مجلس در نطق پیش از دستور خود شعاری داد که "درهای ایران را به روی جهانیان و متخصصان باز کنیم و برای فتح عالم آماده باشیم. و یا "کاظم دلخوش" نماینده صومعه‌سرا در مجلس در نطق دیگری اعلام می‌کرد "مستضعفان جهان چشم انتظار به مجلس هفتم دارند."

ولی جالب توجه است همین افرادی که می‌خواهند قله‌های جهان را فتح کنند و یا شعار برتری جهانی می‌دهند در ارتباط با بی‌خانمان‌ها طرحی ارائه داده و آن را تحویل هیات ریسه می‌دهند که بر اساس آن، دولت موظف شده طی ۳ ماه پس از تصویب این قانون، اقدامات لازم را برای جمع‌آوری و ساماندهی کامل مجموعه افراد بی‌خانمان و خیابان‌خواب به عمل آورد. شعارهای مجلس و طرح‌های غیر عملی در شرایطی اعلام می‌شود که گفته شد بر اساس نتایج رتبه‌بندی "عدالت سلامت در جهان" ایران در رتبه ۱۲۰ قرار دارد. این وضعیت در حالی روزبه‌روز وخیم‌تر می‌شود که بارها و به دفعات شهرداری تهران، سازمان بهزیستی، نیروی

انتظامی و دیگر سازمان‌ها و ارگان‌ها از زیر بار قضیه شانه خالی کرده و اعلام کرده‌اند که مسوولیتی در قبال جمع‌آوری و ساماندهی این افراد ندارند.

از روزی که وزارت رفاه تشکیل شد این ذهنیت به وجود آمد که وزارتخانه و سازمانی مسوولیت جمع‌آوری متکدیان، بی‌خانمان‌ها و کارتن‌خواب‌ها و افرادی را بر عهده خواهد گرفت که سرپناهی ندارند و ناگزیر هستند در خیابان‌ها و معابر عمومی زندگی کنند. اما مرگ آنها در سرمای زمستان این واقعیت را آشکار کرده که نباید آمیدی به این وزارتخانه بست و این وزارتخانه نیز به سرنوشت کمیته امداد، بنیاد مستضعفان، سازمان بهزیستی و شهرداری تهران و دیگر سازمان‌ها و ارگان‌هایی دچار شده است که فقط قادرند شعار بدهند و یا فقط در برخی از مقاطع ابراز وجود کنند.

ولی این ایام سپری شد بدون این که گامی برداشته شود عاقبت در روز ۲۴ آذر ماه هیات وزیران وزیر رفاه را مکلف می‌کند طی ۱۰ روز طرح پوشش حمایتی کارتن‌خواب‌ها را تهیه کند. اما مشخص نشد که چنین طرحی تهیه و ارایه گردید یا نه؟! اما رسول خادم رییس کمیسیون فرهنگی، اجتماعی، زیست‌محیطی و زیست‌شهری شورای شهر تهران گفت: تنها قانون و دستورالعملی که در باره کارتن‌خواب‌ها موجود است مربوط به سال ۱۳۷۸ است که ۴ سال است اجرا نشده و علت آن نیز نظر مخالف حوزه فرهنگی - اجتماعی شهرداری وقت تهران بود.

وزارت رفاه نیز فقط با شعار دادن در صدد حل مشکل کارتن‌خواب‌ها بر آمد

به گفته رسول خادم، در راستای طرح جمع‌آوری و ساماندهی کارتن‌خواب‌ها و متکدیان، این طرح از سوم آذر ماه با جمع‌آوری روزانه ۱۰ تا ۱۵ نفر آغاز شده به طوری که تاکنون (۲۵ آبان) ۱۹۵ نفر جمع‌آوری و به ۲ مرکز خاص نگاهداری این افراد واقع در اسلام‌شهر و لویزان سپرده شده‌اند. رسول خادم خاطر نشان ساخت که این طرح به طور آزمایشی در سال گذشته به مدت ۲۰ روز اجرا شد که در نهایت بدون موفقیت رها شد و اکنون هم به دلیل

مشکلاتی که بر سر راه آن وجود دارد معلوم نیست نتیجه مثبتی داشته باشد. وی از جمله مشکلات جمع‌آوری و ساماندهی کارتن‌خواب‌ها و متکدیان را لزوم همکاری و هماهنگی میان دستگاه‌های مشمول مانند نیروی انتظامی، شهرداری، سازمان بهزیستی، شبکه بهداشت و درمان، قوه قضاییه، کمیته امداد و سازمان زندان‌ها ذکر می‌کند اما رییس تالار تشریح سازمان پزشکی قانونی کشور مرگ ۳۵ بی‌خانمان را در هر ماه در تهران حداقل آمارها می‌داند.

دکتر جابر قره‌داغی با اعلام این مساله که بیش از نیمی از ۷۰ جسد مجهول الهویه تشریح شده ماهانه تهران را بی‌خانمان‌ها تشکیل می‌دهند می‌افزاید، در بیشتر مواقع کسی برای دفن و شناسایی این افراد مراجعه نمی‌کند.

رییس تالار تشریح سازمان پزشکی قانونی با تقسیم بندی اجساد بی‌خانمان‌ها به ۲ دسته معتادان و مبتلایان به بیماری‌های روانی پیشرفته مانند شیذوفرنی، خاطر نشان می‌سازد که این افراد به دلیل دوری از خانواده و سپری کردن زندگی در کوچه‌ها و خیابان و ناشستن شرایط مناسب برای حیات سالم فوت می‌کنند و علت مرگ درصد قابل توجهی از بی‌خانمان‌ها را که سن ۱۵ درصد آنها زیر ۳۰ سال است، عفونت ناشی از تزریق مواد مخدر می‌داند. در همین حال "سردار ابویی" رییس ستاد مبارزه با مواد مخدر نیروی انتظامی اعلام می‌دارد: مراجع ذیصلاح باید با ایجاد مراکز به جمع‌آوری بی‌خانمان‌ها اقدام کنند تا افزون بر بازپروری آنها به پاکسازی جامعه نیز کمک شود. به گفته وی، نیروی انتظامی پس از شناسایی آنها را به مراکز می‌مانند بهزیستی معرفی می‌کند اما آنها نیز برای نگهداری مداوم این افراد اقدامی نمی‌کنند.

این دیدگاه‌های مختلف در شرایطی عنوان می‌شود که بر اساس آمارهای رسمی ارایه شده حدود یک میلیون بی‌خانمان در کشور زندگی می‌کنند ولی وزیر کشور تعداد آنها را ۶ هزار نفر می‌داند که به گفته وی ۸۰٪ نفرشان بر اثر سرما و بیماری در کنار خیابان جان باخته‌اند. وی دلیل مرگ آنها را بی‌خانمانی، بیکاری و اعتیاد عنوان می‌کند در حالی که معاون اجتماعی و امور شوراهای وزارت کشور از پرداخت ۶ میلیارد و یکصد میلیون تومان به استان‌های کشور جهت ساماندهی امور متکدیان و

خیابان‌خواب‌ها در یک سال گذشته خبر می‌دهد و سهم تهران را در ۹ ماه گذشته از اعتبارات دولتی حدود یکصد میلیون تومان ذکر می‌کند که ماحصل آن فقط راه‌اندازی یک مرکز نگهداری بی‌خانمان‌ها در اسلام‌شهر با ظرفیت اسمی ۳۰۰ نفر است.

دکتر مهنوش معتمدی آذر عضو شورای شهر تهران هر چند وعده افتتاح نخستین اردوگاه نگاهداری را در پایان آذر ماه سال جاری می‌دهد اما بر این مساله تاکید می‌کند که این وعده قرار بود حداکثر در آذر ماه سال ۱۳۸۲ جامه عمل بپوشد. وی در پاسخ به این سؤال که تا زمان آماده‌سازی اردوگاه تکلیف بی‌خانمان‌ها چه می‌شود می‌گوید: با توافق‌های انجام شده با مسوولان سرای احسان کهریزک مقرر شده افراد بی‌خانمان که تاکنون از سوی شهرداری و با همکاری نیروی انتظامی جمع‌آوری شده‌اند تا زمان آماده شدن این اردوگاه در سرای احسان کهریزک نگاهداری شوند و پس از آماده شده به محل اردوگاه منتقل شوند اما امروز که ۱۱ آذر ماه سال ۸۳ است وعده افتتاح اردوگاه اسلام‌شهر تحقق نیافته است.

یکی از بحث‌هایی که در ارتباط با کارتن‌خواب‌ها وجود داشته و هنوز هم این بحث بی‌حاصل با وجود مرگ آنها در ایام سرما ادامه دارد مسوولیت سازمان‌ها در قبال این افراد است دکتر سیدهادی معتمدی مدیرکل دفتر آسیب‌دیدگان

قانونی مراجع قضایی برای بی‌خانمان‌هایی که مایل به جمع‌آوری نیستند و تعیین اقدامات بهداشتی، مراقبت‌های اولیه و طبقه‌بندی و تفکیک آنها در حال تدوین است. دکتر محمد واعظ مهدوی در ادامه خبر از تشکیل ستاد همکاری برای سامان‌دهی بی‌خانمان‌ها داده و می‌گوید: این ستاد با حضور نمایندگان و مسوولان نیروی انتظامی، دادگستری، سازمان بهزیستی، وزارت کشور و وزارت بهداشت تشکیل می‌شود.

اما از همه جالب‌تر خبر روز ۵ دی ماه بود که همین آقای دکتر که خبر از پاکسازی خیابان‌ها از کارتن‌خواب‌ها داده بودند این بار می‌گوید: حدود ۲۰۰ کارتن‌خواب جمع‌آوری شده که با ضمانت به خانواده‌های خود تحویل داده شده بودند دوباره به خیابان بازگشته‌اند. وی با اشاره به این که از حدود ۷۵۰ کارتن‌خواب جمع‌آوری شده بیش از ۴۰۰ نفر در اردوگاه‌ها باقی مانده‌اند می‌افزاید: اردوگاه‌های نگهداری بی‌خانمان‌ها به جز یک مرکز در خارج از شهر تهران قرار دارند به همین دلیل کارگران جوانی که از شهرستان‌ها به این شهر آمده‌اند قادر نیستند هر صبح مسافت اردوگاه تا محل کار خود را بپیمایند. لذا شب‌را به ناچار در خیابان‌ها می‌گذرانند. این سخنان دکتر خیرآبادی را باید به منزله نقطه پایانی بر تمامی جوسازی‌ها و شعارهایی دانست که در باره کارتن‌خواب‌ها و بی‌خانمان‌ها داده شد و در نهایت نیز مشخص نشد که چه بر سر این عده

پایانه می‌گوید: تاکنون به صورت رسمی وجود چنین مکانی را نشنیده‌ام و فکر نمی‌کنم هیچ ارگانی اقدام به این کار کرده باشد. ما نمی‌توانیم سازمان خاصی را متهم کنیم آنچه مسلم است این است که چنین پدیده‌هایی وجود دارد.

در همین حال راه چمنی رییس سازمان بهزیستی رفع مشکل کارتن‌خواب‌ها را وظیفه قانونی و شرعی می‌داند و بر این مساله تاکید می‌ورزد که دستگاه‌های دولتی باید به هر طریق ممکن آنان را در جاهای مناسب اسکان دهند. اما او می‌افزاید: بر اساس مصوبه شورای عالی اداری، سازمان بهزیستی مسوولیتی در قبال راه‌اندازی و تجهیز اردوگاه برای کارتن‌خواب‌ها ندارد و این وظیفه بر عهده شهرداری‌های کشور و اداره این اردوگاه‌ها بر عهده فرمانداری‌هاست.

وی اعلام می‌دارد: مسوول جمع‌آوری متکدیان و کارتن‌خواب‌ها نیروی انتظامی و شهرداری است اما مراکز و دستگاه‌های سازمان بهزیستی نیز آماده رفع این مشکل هستند.

پس از گفت‌وگوها و شعار دادن‌های بسیار عاقبت وزارت رفاه ستاد ساماندهی بی‌خانمان‌ها را تشکیل و برنامه آن را چنین اعلام می‌دارد که اصول اولیه ساماندهی بی‌خانمان‌ها شامل اعلام شماره تلفن برای همکاری مردم، سیستم حمل‌ونقل و جمع‌آوری داوطلبانه بی‌خانمان‌ها، دریافت مجوزهای

اجتماعی سازمان بهزیستی می‌گوید: بر اساس مصوبه شورای عالی امور اداری در سال ۱۳۷۹، بحث مربوط به بی‌خانمان‌ها و در راه ماندگان به شهرداری و کمیته امداد ارجاع شده و مقوله‌هایی نظیر بیماران روانی، کودکان خیابانی، زنان آسیب‌دیده و... به سازمان بهزیستی ارایه شده است.

بر پایه تبصره ماده ۲ این مصوبه، تامین محل و امکانات و تجهیزات مورد نیاز اردوگاه توسط شهرداری صورت می‌گیرد و به تشخیص استاندار از سایر امکانات و اعتبارات استان نیز استفاده خواهد شد.

همچنین بر پایه ماده ۳ مصوبه یاد شده، شهرداری موظف است نسبت به شناسایی و جمع‌آوری و تحویل افراد، موضوع این مصوبه به مجتمع و اردوگاه‌ها اقدام کند، در ماده هفتم نیز به صراحت عنوان شده که کمیته امداد موظف است ضمن هماهنگی با مسوول مجتمع اردوگاهی پوشش حمایتی و هدایتی لازم را برای افراد نیازمند، گمشده و متواری و درمانده به عمل آورد. اما با توجه به صراحت قانون، مهندس امیر رضا واعظی آشتیانی عضو شورای شهر تهران می‌گوید: جمع‌آوری و ساماندهی این افراد در حیطه وظایف شهرداری نیست.

مهندس آشتیانی در پاسخ به این سؤال که آیا تاکنون مرکزی برای نگاه‌داری این افراد تاسیس شده

آمار دقیقی از تعداد بی‌خانمان‌ها و کارتن‌خواب‌ها وجود ندارد

آمده و آنها در چه وضعیتی هستند؟

در نهایت باید بر این واقعیت تاکید کرد که تا زمانی که بین سازمان‌های ذی‌ربط در باره مسوولیت‌پذیری در باره کارتن‌خواب‌ها اختلاف نظر وجود دارد این وضعیت ادامه یافته و در کوچه و خیابان‌های ایران که مملو از نفت و گاز و انواع مواد معنوی گران قیمت است و دلارهای نفتی آن به جیب افغان‌ها، عرب‌ها، لبنانی‌ها، فلسطینی‌ها، آفریقایی‌ها و دیگران می‌رود باید عده‌ای به جرم فقر و ننداری از سرما جان بدهند.